

V roce 1848 usilovalo německé národní hnutí o vytvoření velkoněmeckého státu, do něhož chtělo začlenit i české země v rozsahu středověké Svaté říše římské národa německého. Na přípravné jednání sněmu byl pozván i František Palacký jako reprezentant českého politického života. Dokument ukazuje, jaký byl jeho postoj k němu. Text lze použít k diskusi o austroslavismu, který Palacký považoval za nejlepší možnou variantu pro zajištění rozvoje českého národa. Dopis obsahuje i Palackého památný výrok, který v parafrázi zní „Kdyby nebylo Rakouska, musili bychom si ho vymyslet.“

Dopis dne 6. dubna l. r., kterýmžto ste mi, vysoce vážení pánové, prokázali čest, že ste mne pozvali do Frankfurtu, abych se oučastnil jednání Vašich, hlavně směřujících k tomu, aby co nejrychleji svolán byl německý parlament – nyní právě mne poštou došel. S radostným překvapením shledal jsem v tom plné a platné svědectví důvěry, kterou nejznamenitější mužové říše Německé ve smýšlení mé pokládají nepřestávají: neboť povolávajíce mne ke sněmu „německých vlastencův“, propouštění mne sami z obviňování, rovněž tak nespravedlivého, jakož opět i opět na mne uvalovaného, že bych se kdy ukázal býti nepřitelem německému národu. S upřímným citem vděčnosti v tom uznávaje vznešenou vlídnost i spravedlnost výtečného shromáždění tohoto, vidím se proto tím více býti povinen, odpověditi jemu s otevřenou důvěrou, přímo i bez ukryvání.

Na pozvání Vaše, pánové, nemohu ani sám osobou svou přijíti, ani na místě svém odeslati jiného „bezpečného vlastence“. Dovolte, abych Vám nyní co možná krátce přednesl své toho důvody.

Účel Vašeho shromáždění jest na místo dosavadního svazku knížat postaviti svazek německého národu, národ německý uvést ve skutečnou jednotu, utužiti cit německé národnosti a tímto způsobem rozmnožiti moc a sílu říše Německé. Jakkoli cítím toto snažení i pocit, na kterémžto se zakládá, a právem proto, že je ctím, nemohu nikterak účastniti se v něm. Já nejsem Němec, aspoň se jím býti necítím – a za pouhého potakače, nemajícího ani mínění, ani vůle, nechtěli ste mne zajisté k sobě povolati. Přičemž musil bych ve Frankfurtě buď city své zapírati a se přetvařovati, anebo, když by k tomu přišlo, hlasitě odporovati. K prvnímu jsem příliš upřímný a prostomluvný, ke druhému pak nejsem dosti drzý a bezohledný. Nemohu totiž sobě toho připustiti k srdci, abych protivnými zvuky rušil souhlas a svornost, kterouž pokládám za utěšenou a žádoucí netoliko ve svém vlastním domě, ale i u souseda.

Sem Čech rodu slovanského i se vším tím nemnohým, co mám i co mohu, oddal sem se zcela i navždy ve službu svému národu. Tento národ malý sice jest, ale odjakživa zvláštní a sám o sobě stávající. Panovníci jeho účastnili se od věků ve svazku knížat německých, národ ale sebe sám nikdy k národu německému nepočítal, aniž také od jiných po všechna staletí kdy k němu byl počítán. Celé spojení Země české nejprve se svatou říší Německou a potom s Německým spolkem bylo odjakživa pouhé regale, o kterém český národ a čeští stavové sotva kdy chtěli věděti, aniž toho sobě všímali. Věc tuto skutečně vědí všickni němečtí znalci dějin tak dobře jako já. A chtěl-li by kdo ještě o tom pochybovati, nabízím se, že ji přivedu svým časem k oupolné a samozřejmé jistotě. I kdyby se zouplna za pravdu přijalo, že koruna Česká kdy byla říší Německou ve svazku lenním (čemuž ale publicisté čeští odjakživa odpírali), nemůže žádnému skutečnému znalci dějin přijíti na mysl, aby, co se dotýče záležitostí vnitřních, pochyboval o někdejší suverenitě a svézákonnosti vlády a země České. Celému světu jest povědomé, že císařové němečtí, co se této jejich hodnosti dotýče, odjakživa s národem českým ani dosti málo činiti neměli, že jim v Čechách ani nad Čechy nepřislušela moc ani

zákonodární ani soudní ani exekutivní: že nikdy neměli práva vybírat ze země vojsko neb jaké regalie, že země Česká spolu se svými korunními zeměmi nepočítala se k žádnému z desíti krajův německých, že příslušenství k říšskému soudu komornímu se na ni nevztahovalo atd., že tudíž celé dosavadní spojení země České říší Německou je pokládáno i považováno býti musí nikoli za svazek národu s národem, ale za svazek panovníka s panovníkem. Žádá-li ale kdo, aby nad tento dosavadní svazek mezi knížaty nyní spojil se národ český sám s národem německým, jest aspoň toto vždy požadavek nový, nemající žádného historického základu právního, jemuž já o své osobě hověti oprávněna se necítím pokud neobdržím k tomu výslovného i platného mandátu.

Druhá příčina, která mi brání porad vašich býti oučasten, jest, že podle všeho toho, co posud o záměrech i úmyslech Vašich veřejně se prohlásilo, nevyhnutelně chcete i budete k tomu, abyste navždy zemdlili, ba nemožným učinili Rakousko co říši samostatnou, říši, jejížto zachování celosti i upevnění jest a býti musí věcí velikou i důležitou netoliko národu mého, ale celé Evropy, ano lidskosti a vzdělanosti samé. Popřejte mě i také v tom krátkého a přívětivého sluchu.

Víte, pánové, která mocnost drží veškerém veliký východ našeho dílu světa. Víte, že tato mocnost, již nyní vzrostší u velikost ohromnou, sama sebe a v sobě každého desetiletí větší měrou se sílí a vzmáhá, nežli to dítí se může v zemích západních. Že jsouc ve středu svém nepřístupna skoro každému outoku, stala se již dávno nebezpečnou svým sousedům. I ačkoli majíc na půlnoci bránu otevřenou, že vždy přece přirozeným vedena pudem, zvláště na jih rozšiřovati se hleděti bude, že každý krok, kterýž by na této cestě dále ještě učinila kupředu, hrozí během čím dále rychlejším zploditi a založiti universální monarchii, tj. nepřehledné i nevyslovitelné zlé, neštěstí bez míry a hranic, jehož bych já, Slovan tělem i duší pro dobré lidské neméně těžce želel, byť i tato monarchie prohlašovala se za slovanskou. S touž křivdou jako v Němcích za nepřítel Němcův, jmenují a pokládají mne mnozí v Rusích za nepřítel Rusův. Nikoliv, pravím to hlasitě i zjevně, nejsem nepřítel Rusův. Naopak pozoruji s radostným oučastenstvím každý krok, jež tento veliký národ ve svých přirozených mezích kupředu činí po dráze vzdělanosti: však ale že při vši vřelé lásce k národu svému vždy ještě výše cením dobré lidské i vědecké nežli dobré, národní, z té příčiny již možnost universální monarchie ruské nemá žádného odhodlanějšího protivníka i odpůrce nežli mne. Ne proto, že by monarchie byla ruská, ale že by byla universální.

Víte, že na jihovýchodní straně Evropy, podél hranic říše Ruské, přebývají národové mnozí, původem, jazykem, dějinami a mravem znamenitě rozdílní – Slované, Rumuni, Maďaři a Němci, o Řecích, Turcích a Škipetařích (Albáncích) ani nemluvic – z nichž žádný sám o sobě není dosti mocen, aby přemocnému sousedu svému na východě odporovati mohl s prospěchem po vše budoucí časy. Toto mohou jen tehdy, když je svazek ouzký a pevný bude spojovati všechny v jedno. Pravá životní žíla tohoto potřebného svazku národův jest Dunaj. Oustřední jeho moc nesmí se od řeky této nikdy daleko uchylovati, má-li skutečně vůbec platna býti a zůstati. Zajisté, kdyby státu rakouského nebylo již odedávna, musili bychom v interesu Evropy, ba humanity samé přičiniti se co nejdříve, aby se utvořil.

Proč ale viděli jsme tento stát, jenž od přírody a historie povolán jest býti záštitou a strážcem Evropy před asiatskými živly všelikého způsobu – proto viděli jsme jej v kritickém okamžení bez pomoci a skoro bez rady před návalem bouře nastávající? – Proto, že v nešťastném zaslepení již oddávna sám nepoznával skutečného právního i mravního základu jsoucnosti své a jej zapíral: základní pravidlo, aby všechny pod žezlem sjednocené národnosti i všecka vyznání víry požívaly vespolek ouplné

rovnosti práva i vážnosti. Právo národův jesti skutečné právo přírody. Žádný národ na zemi nemá práva žádati, aby k jeho prospěchu soused jeho sebe sám obětoval, žádný není povinen pro dobrého souseda svého sebe sám zapřít nebo obětovati. Příroda nezná žádných ani panujících ani služebných národův. Má-li svazek, který spojuje více rozličných národův v jeden politický celek, bytí pevný a trvanlivý, nesmí žádný národ míti příčiny obávati se, že tímto spojením přijde o některý z nejdražších statků svých, naopak, každý musí míti jistou naději, že v odstřední moci nalezne ochranu i záštitu před možnými přechmaty sousedův přes čáru rovnosti. Potom se také každý přičiní opatřiti odstřední tuto moc silou takovou, aby dotčenou ochranu mohla s prospěchem vykonávati. Jsem přesvědčen, že ani ještě nyní v říši Rakouské není pozdě, aby základní toto pravidlo spravedlnosti, tato sacra ancora □ ve hrozícím utonutí lodí prohlásilo se zjevně i upřímně a provedeno bylo spolu ve všem důrazně: však ale každé okamžení jesti drahé, když se s tím, probůh, již ani hodinu déle neváhá! Metternich neklesl jen proto, že byl největší nepřítel svobody, ale také proto, že byl nejnelibostnější, nejouhlavnější nepřítel veškeré národnosti slovanské v Rakousích.

Pozvednu-li tedy zraku svého za hranice české, pudí mne přirozené i historické příčiny k tomu, abych neobracel jeho do Frankfurta, ale do Vídně a tam abych hledal ono ústředí, ježto se k tomu hodí i povoláno jest, aby ujistilo i hájilo národu mého pokoj, svobodu a právo. Vaše snažení, pánové, zdá se mi ale nyní směřovati k tomu, abyste toto ústředí, od jehož moci a síly já ne samé jen země České spásu očekávám, abyste je netoliko, jak sem pravil, záhubně zemdľili, ale i dokonce zničili. Anebo domníváte-li se, že stát rakouský i déle ještě bude trvati, když jemu zapovíme, aby ve svých zemích dědičných neměl žádného svého, společné hlavě frankfurtské nepodlehlého vojska? Domníváte-li se, že císař rakouský i potom ještě co suverén bude se moci udržeti, když naň uložíme povinnost, aby všechny důležitější zákony přijímal od Vašeho sboru a tímto způsobem aby instituce rakouského sněmu říšského, jakož i přirozené zemské ústavy spojených království staly se pouhým stínem bez podstaty a moci? A když potom Uhry, jdouce po svém pudu, od státu se odtrhnou anebo, což bezmála jedno jest, když samy v sobě se zvláště sestředí – budou tyto Uhry, kteréž o rovnoprávnosti národní ve svých hranicích ničehož nechtějí věděti, budou se moci zachovati při svobodě a síle na časy budoucí? Jenom spravedlivý jesti právě svobodným a silným. O dobrovolném ale spojení se Slovanův podunajských a Rumunův, ano i Polákův samých, se státem takovým, jehož pravidlo jest, že třeba nejprve býti Maďarem a potom teprve člověkem, není ani pomyšlení. Tím méně pak o spojení se vynuceném. Pro spásu Evropy Vídeň nesmí klesnouti, by stala se městem provinciálním! Jsou-li pak ve Vídni samé lidé takoví, kteří za hlavní město žádají sobě míti Váš Frankfurt, musíme nad nimi zvolati: Pane, odpusť jim, neb nevědí, co činí!

Konečně ještě ze třetí příčiny zpěčovati se musím porad Vašich býti účasten: pokládám totiž všechny dosavadní projekty říši Německé dáti nové zřízení na základě vůle národní u vykonávání za nemožné a na dlouhé časy za nestálé, nechcete-li se odhodlati ku pravému lékařskému prostředku života a smrti – míním totiž provolání německé republiky – byť ona byla jen formou přechodní. Všecky předpisy, o něž se potud pokoušíno o rozdělení moci mezi polovládni knížaty a plnoprávným národem, přivádějí mi na mysl teorie Phalansterův □, které taktéž opírají se o základní pravidlo, že ti, jichž se dotýče, budou se chovati jako cifry v počtech a že žádné jiné platnosti vyhledávati nebudou, nežli jakou jim teorie vykáže. Možné, že mínění mé není důvodné, že se mýlím ve svém přesvědčení – upřímně se vyznaje, přeji sám, aby bylo tak – ale toto přesvědčení mám já skutečné i v žádném

okamžení nesmím tohoto kompasu dáti z ruky, nechci-li v bouřích doby nynější utonouti bez pomoci. Co pak se dotýče zřízení republiky v říši Německé, věc tato leží zouplna mimo okres kompetence mé, takže o ní nechci ani svého mínění provést. Ode hranic říše Rakouské ale musím každou myšlenku o republice již napřed odhodlaně i důrazně zamítati. Pomyslete si říši Rakouskou rozdělenou na množství republik a republiček – jaký to milý základ k universální ruské monarchii!

Konečně pak, abych zavřel obšírné, avšak jen běžně prohozené slovo své, musím přesvědčení své krátce v ten smysl vyjeviti, že kdo žádá, aby Rakousy (spolu s nimi i Čechy) připojily se národně k říši Německé, požaduje od nich samovraždu, což nemá nižádného morálního ani politického smyslu. Naopak ale že žádost, aby se Německo připojilo k říši Rakouské, totiž aby k státu rakouskému pod výše dotčenými výminkami přistoupilo, má mnohem důvodnější smysl. Pakli však ani toto není po národním pocitu a smýšlení německém, nezbyvá nic, než aby obě mocnosti, říše Rakouská i Německá, vedle sebe rovnoprávně se ustrojily, svůj dosavadní svazek aby proměnily ve věčný spolek k obraně i ke vzdoře, a bude-li v tom jejich obapolný zemský prospěch, aby třeba také zřídily mezi sebou jednotu celní. Ke všem prostředkům, které samostatnosti, celosti i vyvinování se moci říše Rakouské, zvláště k východu, nejsou nebezpečni, chci každého času rád podati pomocné ruky své.

Přijměte, pánové, výjev upřímné úcty i oddanosti mé.

V Praze dne 11. dubna 1848

Otázky pro práci v hodině:

- 1) Nerozuměli jste něčemu v textu?
- 2) Kdy byl text napsán?
- 3) Zjistěte jaké události probíhaly v českých zemích.
- 4) Jak se vám text četl? Odpovídal současné češtině - stylistickým zvyklostem a pravopisu? Rozdíl doložte příklady.
- 5) Na jakou situaci Palacký reaguje?
- 6) Jaký je jeho postoj?
- 7) Jaké jsou jeho důvody?
- 8) Bylo jeho rozhodnutí správné? Jak byste se rozhodovali vy na jeho místě?
- 9) Zjistěte z literatury nebo Internetu, jak jednání ve Frankfurtu dopadlo.
- 10) Známe jinou reakci na tuto událost?